

שאינו ראוי להוליד, הרי זה חולץ לאשת אחיו שמת וחולצין אחים בריאים לאשתו של הסריס.

וגם שמעתי: הסריס לא חולץ שהרי כל זיקת יבום וחליצה היא כדי "להקים לאחיו שם בישראל", ואילו סריס — שאינו מוליד — אינו בר הקמת שם לאחיו, ואינו מייבם ואף לא חולץ. (2)

ואין לי לפרש באיזה סריס אמרו שהוא חולץ וחולצין לאשתו, ובאיזה סריס אמרו שאינו חולץ ואין חולצין לאשתו.

אמר רבי עקיבא: אני אפרש:

פריס אדם [נסתרס לאחר שנולד⁽³⁾] הרי זה חולץ וחולצין לאשתו, מפני שהיתה לו שעת הכושר משעה שנולד ועד שנסתרס.

פריס חמה [סריס ממעי אמו⁽⁴⁾] הרי זה לא חולץ ולא חולצין לאשתו, מפני שלא היתה

עט-ב **בימי רבי ביקשו חכמים להתיר את הנתינים!**

אמר להם רבי: חלקנו נתיר, אבל חלק מזבח מי יתיר? (1)

ופליגא — הך דרבי — אדרבי חייא בר אבא!

דאמר רבי חייא בר אבא אמר רבי יוחנן:

חלק עדה: לעולם אסור.

אבל חלק מזבח: בזמן שבית המקדש קיים, הרי זה אסור, בזמן שאין אין בית המקדש קיים, הרי זה שרי, הרי שלדברי רבי חייא בר אבא אין מניעה מלהתיר בימי רבי משום חלקו של מזבח, כי הרי אין חלק זה קיים כלל בזמן שאין בית המקדש קיים.

מתניתין:

אמר רבי יהושע: שמעתי: שהפריס אף

2. לשון רש"י הוא: והסריס לא חולץ, דכתיב "לא ימחה שמו מישראל" פרט לסריס ששמו מחוי; ולא נתכוין רש"י ליתן טעם למה הסריס אינו חולץ, דבזה היה לרש"י לומר: דכתיב "להקים לאחיו שם בישראל" והאי לאו בר הקמת שם, וכמו שמבואר בגמרא בסוף עמוד זה, אלא נתינת טעם היא למה ששנינו: "ולא חולצין לאשתו של סריס".

3. נסתרס מאליו על ידי חולי או סרסו אדם או שהוכה באותם האברים או שנשכו כלב או חיה ונסתרס, מאירי.

4. הטעם שנקרא הסריס ממעי אמו "סריס חמה"

אטו נתינים דוד גזר עליהם, והרי כבר גזר עליהם יהושע שיהיו עבדים, וממילא אסורים הם בחתנות כשאר עבדים.

ואולם התוספות בסוגייתנו הבינו בשיטת רש"י כפירוש השני, וראה בדבריהם ביאור דברי הגמרא.

1. לפי הפירוש הראשון שנזכר בהערה לעיל, מתפרשת הגמרא כפשוטה, והיינו: בימי רבי ביקשו להתיר את עבודתם של הנתינים, וממילא את איסור חתנותם, ומאחר שאמר להם רבי חלק מזבח מי יתיר, ואין בכח החכמים להפקיע את עבודתם לגמרי, שוב ממילא נשארו הנתינים באיסורם; ולפי הפירוש השני, ראה ביאור דברי הגמרא בתוספות כאן.

לו שעת הכושר מעולם.

רבי אליעזר אומר: לא כי! אלא:

סריס חמה, הרי זה חולץ וחולצין לאשתו, מפני שיש לו רפואה.

סריס אדם לא חולץ ולא חולצין לאשתו, מפני שאין לו רפואה.

העיד רבי יהושע בן בתירא: על בן מגוסת [שם אדם] שהיה בירושלים סריס אדם, וייבמו את אשתו —

ולפיכך העיד רבי יהושע כן, כדי לקיים דברי רבי עקיבא.

הסריס — כלומר: סריס חמה⁽⁵⁾, וכשיטת רבי עקיבא [גמרא] — הרי זה לא חולץ ולא מייבם.

וכן איילונית לא חולצת ולא מתייבמת, שהרי כך אמרה תורה: והיה הבכור "אשר תלד" יקום — פרט לאיילונית שאינה ראויה לילד.

הסריס [סריס חמה] שחולץ לאשתו, הרי זה לא פסלה מן הכהונה כשאר חלוצות, הואיל וחליצתו של הסריס אינה חליצה.

ואם בעלה — הסריס לאשת אחיו — הרי

זה פסלה מן הכהונה מפני שהיא בעילת זנות, ונעשית זונה ופסולה לכהונה, שהרי אסורה היא עליו משום אשת אח שלא במקום מצוה, ובעילת איסור "בעילת זנות" היא.

וכן איילונית שחלצו לה אחין, לא פסלה מן הכהונה הואיל ואין צריכה היא חליצה, ואם בעלה — פסלה, מפני שבעילתה בעילת זנות, כי אשת אח שלא במקום מצוה היא.

גמרא:

שנינו במשנה: אמר רבי עקיבא אני אפרש, סריס אדם, חולץ וחולצין לאשתו:

ומקשינן על מה שאמר: אם נפלה יבמה לפני סריס אדם — שהוא בכלל פצוע דכא ואסור הוא בלאו לבוא על יבמתו — הרי זה חולץ ליבמתו:

מכדי, הרי שמעינן לרבי עקיבא דאמר חייבי לאוין — בדין עריות חייבי כריתות דמו. (6)

וכיון שכן, תיקשי: והרי חייבי כריתות שנפלו ליבום לאו בני חליצה וייבום נינהו, ולרבי עקיבא יש לנו להשוות דין סריס אדם — שהוא "פצוע דכא" ואסור בלאו — לחייבי כריתות! (7)

6. כן מצינו לעיל מט א לדעת רבי עקיבא, שאף הבא על אשה ביאה שהיא אסורה עליו בלאו הרי הולד ממזר כמו הנולד מן הבא על אשה שהיא אסורה עליו בכרת.

7. כתב רש"י: דאמר רבי עקיבא בפרק החולץ יש ממזר מחייבי לאוין, וסריס אדם מחייבי לאוין הוא, דכתיב: לא יבוא פצוע דכא, והיכי

כתב הרמב"ם בפירוש המשניות: ירצה באמרם "סריס חמה", שהוא לא ראה השמש אלא מעת יציאתו לעולם יצא סריס, נעדר הקושי [ויש גורסים: מבוטל מתשמיש].

8. כי דומיא דאיילונית שנינו שהיא ממעי אמה, רמב"ם ומאירי.

אמר מתרץ רבי אמי: הכא במאי עסקינן: כגון שנשא אחיו – המת של הסריס – גיורת.

ורבי עקיבא סבר לה כרבי יוסי, דאמר: קהל גרים לא איקרי קהל, ואף פצוע דכא האסור לבוא ב"קהל ה" מותר בהן, ולכן כשנפלה לו הגיורת ליבום הרי זה חולץ לה.

ותמהינן עלה: אי הכי – שמוותרת היבמה ליבם – יבומי נמי תתייבם [גירסת התוספות], ולמה אמר רבי עקיבא: "חולץ", דמשמע: אבל לא מייבם!?

ומשנינן: אין הכי נמי שאם ירצה הסריס הרי זה אף מייבם.

ואידי כיון דאמר רבי יהושע [הסובר בעלמא "קהל גרים איקרי קהל"]:

שהסריס "חולץ", שלשיטתו אינו מייבם משום שפצוע דכא הוא, (8) אמר איהו – רבי עקיבא – נמי "חולץ". אף שלשיטתו היא גם מתייבמת. (9)

דיקא נמי מגוף משנתנו – שלדעת רבי עקיבא אף מייבם הסריס את יבמתו – דהרי קתני: העיד רבי יהושע על בן מגוססת שהיה בירושלים סריס אדם, וייבמו את אשתו לקיים דברי רבי עקיבא, הרי למדת: לדעת רבי עקיבא מייבמין את אשתו של סריס, ואף שבלשון המשנה לא נאמר אלא "חולצין לאשתו", וכך יש לך לומר גם במה שאמר רבי עקיבא: "חולץ".

ומסקינן: אכן שמע מינה.

מתייב רבה: פצוע דכא וכוות שפכה, סריס אדם (10) וחוקן שאין כל אלו מולדיין, הרי

קדושין תופסין בחייבי לאוין, והביא כן לפרש גם בשם הרמב"ם באגרותיו; ונתן שם טעם, למה לא פירש רש"י כן; וכתב רעק"א בהגהותיו על הספר [הובא בליקוטי רעק"א הנדמ"ח], שטעמו של רש"י פשוט הוא וכפי שנתבאר.

8. אבל חליצה צריכה היא, כיון שחייבי לאוין הוא, ולדעת רבי יהושע אין חייבי לאוין כחייבי כריתות, וצריכה חליצה אף על פי שאינה עולה ליבום.

9. לפי דעת רש"י שקושיית הגמרא היתה, למה חולץ הסריס הואיל ואסורה היא עליו, הרי ניחא לשון הגמרא "אמר איהו נמי חולץ"; אבל לדעת כנסת הגדולה שהקושיא היתה על מה שחולצין לאשתו, הרי שהיה לגמרא לומר: אמר איהו נמי "חולצין לאשתו".

10. פירוש: סירסו אדם, ולא מחמת חולי נסתרס

קאמר רבי עקיבא: סריס חולץ את אשת אחיו, הא לא רמיא קמיה ואבראי קיימא [מבחוץ היא עומדת] כחייבי כריתות, וקאי עלה באיסור אשת אח.

ונראה, כי על מה שאמר רבי עקיבא: "חולצין לאשתו" של סריס אדם לא קשיא ליה להגמרא; וצריך ביאור: שהרי לרבי עקיבא אין קדושין תופסין בחייבי לאוין, ונמצא שבזנות בא על אשתו, ולמה זקוקה היא ליבום ולחליצה!?

ויש לומר: דעל קושיא זו פשיטא שיש לתרץ: כגון שנפצע לאחר קידושין; ואף דעל קושיית הגמרא מהא דחולץ ליבמתו, נמי משנינן: כגון שנפלה לו ולבסוף נפצע, הרי באמת מקשה הגמרא על זה דמכל מקום ייפטר, ויש לומר שזה היתה סברת המקשה.

ב. ובספר כנסת הגדולה הלכות חליצה סימן קעב, אכן כתב לפרש קושיית הגמרא על מה שחולצין לאשתו, ומשום דלרבי עקיבא אין

ואם בעלז האחים את אשת הסריס — הרי הם קנו אותה כשאר יבמות.

ב. מתו אחין הבריאים, ועמדו הן — ארבעה אלו — ועשו מאמר בנשותיהן של האחים, ונתנו גט [או שנתנו גט], או חלצו, מה שעשו עשו, הואיל וזקוקה היבמה להם —

ואם בעלז קנו, ואסור — לפצוע דכא כרות שפכה וסריס אדם — לקיימן, משום שנאמר: לא יבוא פצוע דכא וכרות שפכה בקהל ה'.

ומכח ברייתא זו מקשה רבה על תירוצו של רבי אמי שפירש את משנתנו — לדעת רבי עקיבא — בגיורת המותרת לפצוע דכא הואיל ואינה קהל.

שהרי בברייתא — שאף היא כדעת רבי עקיבא היא (12) — איתא: "ואסור לקיימן משום שנאמר: לא יבוא בקהל ה'", אלמא בקהל עסקינן ולא בגיורת שאינה קהל?!

אלא, אמר רבה ליישב את הקושיא: למה חולץ הסריס ליבמתו לדעת רבי עקיבא, אף שאסורה היא בלאו, וחייבי לאוין כחייבי כריתות דמו:

הכא במשנתנו במאי עסקינן: כגון שנפלה לו היבמה ליבום קודם שנעשה פצוע דכא, ולבסוף נפצע, וכיון שכן סבר רבה: עכשיו

אלו או חולצין או מייבמין, כלומר: יבום יבום, וכדמפרש לכולה ואזיל; (11)

וברייתא זו רבי עקיבא היא הסובר: סריס אדם הרי זה חולץ וחולצין לאשתו, הואיל והיתה לו שעת הכושר.

ומפרשת הברייתא שני אופנים בדין זה:

האחד: כשהיו אלו נשואים, ונשותיהם נופלות ליבום.

השני: כשמתו אחיהם של אלו, ונשותיהם נפלו לפני אלו ליבום.

כיצד:

א. מתו ארבעה אלו ולהם נשים ולהם אחים, ועמדו אחים ועשו מאמר בנשותיהן, ונתנו [או שנתנו גט] גט לזיקתם, או שחלצו, מה שעשו עשו —

כלומר: מועיל המאמר שעשו באשת אח [שאינן תופסין בה קדושין] כשם שהוא מועיל באשת אח הזקוקה ליבום, ואין יוצאת בלא גט.

ואם נתנו גט לזיקתם, פסלו את היבמה לכולם, כשאר גט הניתן ליבמה, ואם חלצו הרי חליצתם חליצה לפוסלה מיבום.

12. תמהו התוספות: הרי אפשר שהתנא של הברייתא סובר כדעתו של רבי עקיבא לענין סריס אדם שחולץ וחולצין לאשתו, אבל במה שסובר רבי עקיבא: חייבי לאוין כחייבי כריתות דמו, אין הוא סובר כמותו?!

מאליו, והוי בלאו, דבכלל פצוע דכא וכרות שפכה הוא, ואסור לישא ישראלית דכתיב: לא יבוא פצוע דכא, רש"י לעיל כ ב.

11. אבל לכתחילה אסור לפצוע דכא כרות שפכה וסריס אדם, לייבם, כיון שעוברים הם בלאו.

צריך חליצה להפקיע את הזיקה [רש"י].⁽¹³⁾

אמר תמה ליה אביי: ולייתי איסור פצוץ ונידחי עשה דייבום, כלומר: מה בכך שנפלה לו קודם שנפצע וכבר נזקקה לו, הרי סוף סוף עכשיו אסורה היא עליו בלאו שהיא לדעת רבי עקיבא כחייבי כריתות, ובחייבי כריתות הרי מצינו אף במי שנעשית חייבי כריתות לאחר מיתת בעלה שהיא פטורה מן החליצה ומן היבום?!

שהרי **מי לא תנן לקמן בפרק בית שמאי:**

"שני אחין נשואין לשתי אחיות, אחת גדולה ואחת קטנה [שהשיאן אחיה או אמה נישואין דרבנן, ויכולה למאן לכשתגדל, ואם לא מיאנה הרי היא נשואה מדאורייתא], ומת בעלה של גדולה [והרי היא נופלת ליבום לפני בעל האחות הקטנה, שאסור הוא ביבמתו משום אחות אשה, ומכל מקום לפטרה בלא חליצה — כשאר אחות אשה — אי אפשר, הואיל ואינה ערוה עליו אלא מדרבנן]".

רבן גמליאל אומר: אם מיאנה הקטנה בבעלה — **מאנה,**⁽¹⁴⁾ וייבם בעלה את אחותה, כי המיאון עוקר את הנישואין למפרע, וכאילו לא היתה אשתו מעולם.

ואם לאו, שלא מיאנה הקטנה, **תמתין** הקטנה עד שתגדיל, **ותצא** הלזו [אחותה הגדולה] **משום אחות אשה.**

כי מאחר שלא מיאנה הקטנה, הרי משגדלה נעשו נישואיה נישואין דאורייתא, ואחותה נאסרה עליו באיסור עריות דאורייתא, ונפטרה מן החליצה ומן היבום.

אלמא, אתי איסור אחות אשה שנאסרה היבמה לאחר שהזקקה ליבום ודחי את היבום ואת החליצה.

הכי נמי במשנתנו, **נתי איסור פצוץ** דכא הבא לאחר נפילה, **ונידחי** את היבום ואת החליצה?!

אלא, **אמר תירץ רב יוסף** את הקושיא, שלפי רבי עקיבא — העושה חייבי לאוין כחייבי כריתות — היה לנו לפטור יבמה הנופלת לפני סריס אדם מן היבום ומן החליצה:

האי תנא דמשנתנו משמו של רבי עקיבא, **הך תנא דבי רבי עקיבא היא,** **דאמר**⁽¹⁵⁾ **מחייבי לאוין דשאר** [חייבי לאוין האסורות משום קורבה] **בלבד הוי ממזר.**

את אחותה, ואף שהיא אחות אשתו בזיקה מדרבנן, כי רבן גמליאל סובר: אין זיקה.

15. לעיל בפרק החולץ דף מט א שנינו: איזהו ממזר כל שאר בשר שהוא בלא יבוא; ודלא כרבי סימאי בכתובות כט ב, שאמר: מן הכל היה עושה רבי עקיבא ממזר חוץ מאלמנה לכהן גדול, רש"י.

13. לפי הספרים שבידינו "כגון שנפלה לו ולבסוף נפצע", על כרחך שקושיית הגמרא היתה: למה צריך הסריס לחלוץ; כי לביאור הכנסת הגדולה, שקושיית הגמרא היתה: למה צריכה אשת הסריס שלא תפסו קידושיו לחלוץ, הרי צריך לגרוס: כגון שקידשה ולבסוף נפצע.

14. כלומר: הועיל מיאונה להתיר לבעלה ליבם

לומר: אין מיבמין וחולצין את היבמות, כדין אשת סריס שאינה זקוקה ליבום וחליצה — אלא ודאי: כיון שהיתה לו [לבעל] שעת הכושר — שאני; אף כאן הואיל והיתה לו [ליבם] שעת הכושר, הרי זה חולץ.

ומקשינן לרבי אליעזר במשנתנו שאינו מחלק בין סריס שהיתה לו שעת הכושר לסריס שלא היתה לו שעת הכושר:

הרי פירוקא דרבא — תירוצו של רבא והוכחתו לסברת "שעת הכושר" — פירוקא היא על רבי אליעזר שאינו סובר סברא זו!?

ומשנינן: אין הוכחת רבא הוכחה, כי התם כשהוא הולך למות ותש כחו, אין זה סריסות אלא כחישותא הוא דאתחילה ביה [כחש שסופו מיתה התחיל בו, ולא סריסות].

חיבי דמי סריס חמה ששנינו עליו במשנתנו: "לא היתה לו שעת הכושר"?

אמר רב יצחק בר יוסף אמר רבי יוחנן: כל שלא ראה אפילו שעה אחת בכשרותו, א-9 כלומר: שלקה ממעי אמו.

מנא ידעינן [מה הוא הסימן לידע על קטן שנולד שהוא לקוי]?

אבל מחייבי לאוין גרידי — חייבי לאוין בלבד שאינם של קורבה ושאר, כגון פצוע דכא — לא הוי ממזר. אלא דין חייבי לאוין אלו ככל חייבי לאוין לדעת רבנן, וצריכה חליצה —

ולכן במשנתנו, שאיסורה עליו אינו משום קורבה, הרי היא זקוקה ליבום וחליצה אף לפי רבי עקיבא.

ואכתי תמהינן על משנתנו ששנינו לדעת רבי עקיבא: סריס אדם הרי זה חולץ, הואיל והיתה לו שעת הכושר:

מה בכך שהיתה לו שעת הכושר, והרי סוף סוף איקרי כאן — בפרשת יבום — "להקים לאחיו שם", והא היבם הסריס — בשעה שהיא זקוקה לו ליבום — לאו בר הכי הוא [אינו בן בנים ואין יכול להקים לאחיו שם], ואם כן אינו במצות יבום ואינו צריך לחלוץ!?

אמר ביאר רבא: אם כן כפי שרצונך לומר: הואיל ובשעת מיתה⁽¹⁶⁾ אינו בן הקמת שם הרי זה אינו חולץ ואף על גב שהיתה לו שעת הכושר —

אין לך אשה שכשרה ליבם שלא נעשה בעלה סריס חמה⁽¹⁷⁾ שעה אחת קודם למיתתו מחמת יסורי מיתה שמתשים כחו, והיה לך

אפילו מי שנעשית ערוה לאחר מיתה הרי היא נפטרת.

17. בתוספות חד מקמאי הגירסא: "סריס" ולא "סריס חמה".

16. לשון רש"י הוא: אמר רבא, אם כן דשעת הכושר דמעיקרא לאו מילתא היא הואיל "ובשעת מיתה" לא הוי וכו'; נראה מלשונו של רש"י, כי אם נעשה סריס חמה לאחר מיתה, בזה לית דין ולית דין שאינו נפטר מן היבום והחליצה, אף שלענין ערוה מסקינן לעיל, כי